

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

ASIA: HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

VIITE: Vammaisfoorumin asiantuntijalausunto 23.5.2018 lakivaliokunnan kokoukseen

Vammaisfoorumi ry on 30 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 280 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta henkilöä.

Vammaisfoorumi toivoo kohteliaimmin eduskunnan lakivaliokunnan huomioivan seuraavat vammaisten kansalaisten oikeusturvaan liittyvät muutosehdotukset.

Yleiset huomiot

Oikeussuojan saavutettavuus ja tehokkuus. Tällä hetkellä vammaisten oikeussuojan saavutettavuudessa on ilmennyt puutteita.

Vammaisfoorumi katsoo, että muutoksenhakumenettelyn tulee pysyä nykyisellään. Tämä tarkoittaa, että säilytetään vammaispalvelulain mukaisissa palveluissa kirjalliset hallintopäätökset. Terveystieteiden tutkimuskeskukseen kuuluvassa tosiasiallisessa hallinnossa ei ole suorittavan hoitotoimenpiteen luonteen vuoksi katsottu olevan asiakkaalla muutoksenhakuoikeutta.

Vammaispalvelujen järjestämisen tapa ei tee niistä tosiasiallista hallintotoimintaa, vaan niiden luonne erityisinä sosiaalipalveluina määräytyy aineellisen lainsäädännön mukaisesti. Esitys asiakassetelillä järjestettävissä vammaispalveluissa muuttaisi tätä asetelmaa olennaisesti.

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää valiokunnan huomiota YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen asettamiin velvoitteisiin oikeusturvan näkökulmasta ja erityisesti sen 13 artiklaan, oikeussuojan saavutettavuus.

Yksityiskohtaiset perustelut

Hallituksen esitykseen tulee tehdä seuraavat muutokset:

Sosiaali- ja vammaispalveluiden asiakassetelin hallintopäätöstä ja sen muutoksenhakuoikeutta tulee selventää

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan s. 248, että asiakassetelin antaminen olisi tosiasiallista hallintotoimintaa eikä asiakassetelin antamisesta tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että muutoin 25 § viitataan sosiaalihuoltolain mukaiseen päätöksentekoprosessiin, samoin kuin aiemmin perusteluissa. Edelleen muutoksenhakua koskevan 83 § 3 mom. yksityiskohtaisissa perusteluissa muutoksenhakuoikeus koskisi henkilökohtaista budjettia mutta ei asiakasseteliä.

Vammaispalvelulain perusteella järjestettävissä palveluissa tulee olla edelleen voimassa sen perusteella säädetty muutoksenhakuoikeus, kuten nytkin. Oikeusturvaa sosiaalipalveluissa ei tule huonontaa ja lain tulee tältä osin olla selkeä. Tähän on viitannut myös Perustuslakivaliokunta mietinnössään (26/2017 vp); ”Oikeus saada sosiaalipalveluita määrittäyty aineellisen lainsäädännön perusteella. Eräät sosiaalipalvelut on säädetty subjektiivisiksi oikeuksiksi (esimerkiksi oikeus henkilökohtaiseen avustajaan vammaispalveluissa ja kehitysvammaiselle henkilölle järjestettävä erityishuolto).”

Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää valiokunnan huomiota 83 §:ssä olevaan ristiriitaan. Säännös huomioi 24 § 1 momentin 7) alakohdan apuvälinepalvelut mutta ei 24 § 6 momentin asiakassetelin arvon määrittämistä apuvälineissä. Apuvälinepalvelut lääkinnällisenä kuntoutuksena eroavat varsinaisesta hoidosta, joten harkittavissa olisi, että niistä saisi asiakassetelin määrittämisen yhteydessä muutoksenhakuoikeuden 83 pykälän 3 momentin mukaisesti. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila on esittänyt vuosikertomuksessaan 2017 vammaisten lasten apuvälineiden luovutuksen muuttamista hallintopäätöksiksi.

Kuluttajaoikeudellinen asema vahvistettava myös henkilökohtaiseen budjettiin

Esityksessä on täsmennetty kuluttajaoikeudellisen aseman suojaa markkinoinnin ja siihen liittyvän menettelyn osalta. Valinnanvapauslain markkinointia koskeva pykälä ei kata niitä henkilökohtaisen budjetin sopimusrikkomustilanteita, jossa esiintyisi kuluttajaoikeudellisen oikeussuojan tarvetta ja perusteltua pykälätasoista sääntelyä. Esitys ei edelleenkään turvaa kuluttajaoikeudellista asemaa henkilökohtaisen budjetin asiakkaalle

sopimusrikkomus- tai muissa palveluun liittyvissä laiminlyöntitilanteissa. Näissä tilanteissa asiakkaan oikeusturva on heikko.

Tilanne on korjattava ja asiakkaalle on säädettävä kuluttajaoikeudellinen asema myös henkilökohtaisella budjetilla järjestettäviin palveluihin. Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tämä tulee kirjata pykälätasolle seuraavasti: Vammaisfoorumi, yhdessä jäsenjärjestönsä Invalidiliiton kanssa, ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 30 § 4 mom. ”Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä”;

”Asiakkaalla on oikeus valita henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen sisältö ja palvelujen tuottajat tai palvelut toteuttavat henkilöt henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen ja asiakassuunnitelman mukaisesti. Jollei valittavana ole kyseistä palvelua tuottavaa asiakkaalle sopivaa palveluntuottajaa, maakunnan liikelaitos vastaa palvelun tuottamisesta asiakkaalle muulla tavoin. **Asiakkaan ja palvelun tuottajan väliseen suhteeseen sovelletaan kuluttajansuojalakia (38/1978).**”

Henkilökohtaisen budjetin päätökseen tulee pykälätasolle kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määrittämisen peruste

Kuten yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan oikein, päätöksessä määriteltäisiin asiakassuunnitelmaan perustuen, mitkä palvelut kuuluvat henkilökohtaisella budjetilla järjestettäväksi ja minkä suuruinen osuus budjetista kohdistuisi mihinkin yksittäiseen palveluun sekä arvon määrittämisen peruste. Lain soveltamisen selkeyden ja asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tämä tulee nostaa pykälätasolle, jotta voidaan läpinäkyvästi turvata asiakkaalle ymmärrys palvelun kulusta suhteessa markkinoiden tarjoamien palveluiden hintatasoon, mikä on ensisijainen arvioitaessa henkilökohtaisen budjetin sopivuutta ja riittävyyttä asiakkaan palvelutarpeen turvaamiseen.

Vammaisfoorumi yhdessä jäsenjärjestönsä Invalidiliiton kanssa ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 30 § 2 mom. ”Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä”.

”Henkilökohtaisen budjetin myöntäminen edellyttää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelman laatimista ja henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen tekemistä. Asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen arvioinnissa sekä asiakassuunnitelman ja hallintopäätöksen tekemisessä on noudatettava, mitä niistä muualla

lainsäädännössä säädetään. ***Päätökseen tulee kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määrittymisen peruste.***

Henkilökohtaisella budjetilla maksettavan korvauksen ennakollinen maksaminen henkilökohtaisen avun työnantajamallissa

Niissä poikkeustilanteissa, joissa vammaisen asiakkaan edun mukaisesti olisi tarpeellista järjestää henkilökohtaisen avun työnantajamalli henkilökohtaisella budjetilla, tulee työnantajavelvoitteiden aiheuttama kulukertymä maksaa ennakollisesti.

Henkilökohtaisen avun työnantajamalli rinnastuu normaaliin työsuhteeseen vammaisen työnantajan ja työntekijän eli avustajan välillä. Tämä työsuhde poikkeaa kuitenkin siten, että työnantaja on yksityinen henkilö eikä hänellä ole eikä muodostu varoja ennakoon henkilökohtaisen avustajan palkkoihin ja muihin sivukuluihin. Samalla henkilökohtaisen avun työnantajamalli on sosiaalipalvelu, jonka järjestämisvastuu on julkisella vallalla.

Vammaisfoorumi yhdessä jäsenjärjestönsä Invalidiliiton kanssa ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 10 luku Palveluntuottajalle suoritettavat korvaukset 71 § 2 mom., jos kuitenkin henkilökohtaista avun työnantajamallia on tarkoitus järjestää henkilökohtaisella budjetilla, ***”Korvaukset annettaessa palvelua henkilökohtaisella budjetilla”.***

”Palveluntuottajan on toimitettava riittävät tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnan liikelaitokselle. Liikelaitos suorittaa korvauksen viimeistään kahden viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palveluntuottajan ilmoittamat tiedot palveluista ja niiden aiheuttamista kustannuksista. ***Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 d §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa henkilökohtaisen avustajan työnantajamallissa työntekijän palkkaamisesta aiheutuvat kulut on kuitenkin korvattava etukäteen siten kuin asiakkaan henkilökohtaisen budjetin päätöksessä ja asiakassuunnitelmassa on todettu.*** ”

Lopuksi

Vammaisfoorumi toteaa, että vammaisten ihmisten palveluiden toteutumista ja palveluiden järjestämistä sekä laatua vammaisten palveluiden valinnanvapauden ja toteutumisen osalta on seurattava niin valtakunnallisesti kuin maakuntatasollakin. Tämä sote-palvelujen tehokas seuranta varmistaa osaltaan perustuslain 19 § 1 momentin vammaisten henkilöiden välttämättömän huolenpidon ja ihmisarvoisen elämän turvan.

Helsingissä 21. toukokuuta 2018

Vammaisfoorumi ry

Sari Laiho
puheenjohtaja

Pirkko Mahlamäki
pääsihteeri

Lisätietoja: lakimies Henrik Gustafsson, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi,
puh: 044 765 0693